

H Ä R L I G Ä R

Jorden

SVENSKA KYRKANS MILJÖDIPLOMERING FÖR EN
HÅLLBAR UTVECKLING. UPPRÄTTAD 2023.

DEL III

Svenska kyrkan
FRUSTUNA FÖRSAMLING

Innehåll

Innehåll.....	1
Inledning.....	4
VISION för hållbar utveckling	5
POLICY för hållbar utveckling	5
Övergripande målformuleringar	6
PASTORAL VERKSAMHET.....	6
FÖRVALTNING OCH EKONOMI	6
BYGGNADER	6
VAROR OCH TJÄNSTER	6
KEMIKALIER OCH AVFALL	6
KYRKOGÅRD OCH MARKANLÄGGNING	6
TRANSPORT OCH KOMMUNIKATION	6
Organisation- och verksamhetsstyrning.....	7
Miljögrupp	7
Miljögruppens arbete och uppgifter	7
Rutiner för mål samt uppföljning	7
Rutin för lagefterlevnad	8
Miljösamordnare	8
Rutiner för mål	8
Rutiner för uppföljning av de betydande miljöaspekterna	8
Delmålsansvarigas arbete och uppgifter	9
Verksamhetsansvariga	9
Information.....	9
Verksamhetsstyrning -rutiner för hela arbetet med ledningssystemet.....	9
Verksamhetsområden med nulägesanalys och delmål.....	10
Pastoral verksamhet.....	10
Förvaltning och ekonomi.....	12
Byggnader.....	13
Kompetensbehov- vilken kompetens som behövs för en viss befattning	21
Utbildningsplan för 2023 - Om resp. person behöver utbildning eller har genomfört de utbildningar som listats under kompetensbehov	22
Kommentar till Utbildningsplan	24
Bedömning av miljöriskerna	27
Förteckning över bilagor	29
Kopia på kyrkorådsprotokoll då ny inköbspolicy beslutades samt vision, policy och övergripande mål granskades.....	29

Inköspolicy samt Checklista som stöd vid inköp	29
Miljöaspektsregister	29
Koldioxidutsläpp vårt resande o fastigheter enl. KRED-mallen.....	29
Koldioxidutsläpp maskiner och transporter	29
Återvinningsstatistik 2017–2022.....	29
Intern uppföljning.....	29
Deltagare Miljöutbildning 9 feb 2023	29
Miljöledningssystemet; <i>Årshjulet</i>	29
Resepolicy.....	29
Laglista Miljö.....	29

Inledning

Frustuna församling har fått ny kyrkoherde och nytt kyrkoråd men vårt-miljö och hållbarhetsarbete fortsätter på sin redan utstakade bana. Fossilfrihet, social hållbarhet och biologisk mångfald är våra huvudspår. Under sista året har vi beslutat att släcka ner belysningen på alla våra kyrkogårdar nattetid för att gynna nattpollinerande insekter. En översyn av vår uppvärmning och ventilation gjorde att vi minskade vår elförbrukning med 12000 kWh från föregående år. Nya fordon gör att vi på allvar närmar oss vårt visionsmål och föreläsningar med klimatpsykologer gav oss hopp och framförallt förståelse. Biskop Andreas bok "Gud såg att det var gott, att vara människa och kyrka i klimatkrisens tid" uppmärksammar bland att känslornas samt förundrans och fascinationens betydelse för att hitta till kraft och engagemang. Vi ser vårt uppdrag och jobbar framåt!

Vid pennan

Miljösamordnare

Anna Sánchez Lindström

VISION för hållbar utveckling

Vi är en fossilfri församling som har ett hållbart förhållningssätt i alla delar av vår verksamhet. Vi visar att den enskilda individens påverkan är viktig. Vi förmedlar en positiv framtidstro.*

*Med fossilfri menar vi att de utsläpp som den egna verksamheten genererar ej ska komma från fossil olja, kol eller gas. Utsläpp i den egna verksamheten gäller drivmedel till transporter, skötselmaskiner och verktyg.

Genom inköp och uppvärmning medverkar vi indirekt till koldioxidutsläpp. Genom miljödiplomeringen får vi verktyg att hitta, mäta och reducera de utsläppen.

POLICY för hållbar utveckling

Vi ser och tar vårt ansvar för skapelsen genom att:

- I all verksamhet och alla beslut arbeta för ett välfungerande kretslopp och en god hushållning med naturresurser och energi.
- Genom eget praktiskt handlande vara trovärdiga i frågor som rör miljö.
- Sprida kunskap och goda idéer med information och kommunikation samt motivera och inspirera församlingsbor till gemensamt och enskilt bättre miljömässigt handlande.
- Tillämpa kvalitetstänkande vid inköp och upphandling och så långt det är möjligt välja närproducerade, ekologiska, miljö- och Fairtrade-märkta varor.
- Följa de lagar och förordningar som finns på miljöområdet och i kulturminneslagen.
- Bedriva miljöarbetet som en kontinuerlig process, som vi ständigt följer upp, utvecklar och förbättrar.

Övergripande målformuleringar

PASTORAL VERKSAMHET

Vårt hållbarhetsarbete ska vara känt bland alla som möts i församlingen och vi sprider hopp och engagemang om en hållbar framtid både socialt och ekologiskt.

FÖRVALTNING OCH EKONOMI

Vi förvaltar våra pengar på det miljömässigt bästa sättet. Vi kan mäta de förändringar vårt ändrade miljöbeteende ger upphov till. Vid beslut angående förändringar viktas de miljömässiga fördelarna högre än de ekonomiska kostnaderna.

BYGGNADER

Våra byggnader har den minsta möjliga klimatpåverkan. Vi anammar ny teknik om den är bättre för miljön.

VAROR OCH TJÄNSTER

Vi är noggranna när det gäller våra inköp så att de blir de miljömässigt bästa. Vi inventerar det vi redan har innan vi köper nytt. Vi arbetar aktivt mot matsvinnet.

KEMIKALIER OCH AVFALL

Vår avfallshantering är den bästa som finns att tillgå och den fortsätter att utvecklas och förändras. Vi köper så lite av miljöfarliga kemikalier som möjligt och de hanteras på rätt sätt i alla led. Vi minskar vår resursförbrukning genom att ta hand och reparera det vi redan äger och återanvänder det som är möjligt. Vi följer aktuell lagstiftning vid hantering av kemikalier och farligt avfall.

KYRKOGÅRD OCH MARKANLÄGGNING

Vi arbetar med att öka den biologiska mångfalden på all mark på och omkring kyrkogården. Våra inköp till skötsel av all yta, inklusive skötselgravar, sker på det miljömässigt bästa sättet. Vi tar hand om eller förädlar frukt, bär och grönsaker vi får på vår mark.

TRANSPORT OCH KOMMUNIKATION

Våra transporter sker så miljövänligt som möjligt. Vid nyinköp av maskiner prioriteras elfordon.

Organisation- och verksamhetsstyrning

Kyrkorådet har det övergripande ansvaret.

Kyrkoherden är ansvarig för att arbetet fortskrider i praktiken. Kyrkoherden har ansvar för att intern uppföljning samt uppdateringar av vision, miljöpolicy och mål genomförs.

Miljögrupp

Miljögruppen består av personer från olika delar av verksamheten och med olika arbetsuppgifter. Detta för att vi i så stor utsträckning som möjligt ska kunna se problem och möjligheter från olika håll i organisationen. Det finns en miljösamordnare som leder arbetet och är sammankallande. Eftersom vår personalgrupp är uppdelad i två hus består miljögruppen av personer från båda husen för att kunna diskutera miljöfrågor med sina kollegor i sitt respektive hus. Vi önskar att diskussionerna som uppstår under miljögruppsträffarna "spiller över" även i andra sammanhang. Då någon slutar på arbetsplatsen som haft en plats i miljögruppen väljs en ny kollega till den platsen så snart det är möjligt. Detsamma gäller verksamhetsansvariga.

Miljögruppens arbete och uppgifter

Under vintern träffas miljögruppen ca en gång i månaden. Eftersom den miljösamordnare vi har nu arbetar utomhus under odlings säsongen (april-okt) så träffas miljögruppen mer sällan då. Delmål kan dock genomföras under odlings säsongen.

Miljögruppen är ansvarig för att fortlöpande utbilda och informera personal och förtroendevalda om arbetet med hållbar utveckling genom att arrangera studiebesök, fokus- och utbildningsdagar. En sådan dag eller halvdag ska finnas inplanerad varje år. Märker miljögruppen att inte alla i personalen har tillräckligt med kunskaper att utföra sina arbetsuppgifter på det miljömässigt riktiga sättet har gruppen mandat att införa fler studie/fokus/utbildningsdagar.

Miljögruppen är ansvarig för att nya delmål och åtgärdsprogram tas fram varje år. Om delmål inte har kunnat nås under året skjuts de till nästa år. Miljögruppen är ansvarig för att ta fram förslag till en uppdaterad vision, policy och övergripande mål vartannat år.

Rutiner för mål samt uppföljning

Miljögruppen är ansvarig för att ta fram nya del- och övergripande mål genom att aktivt ta del av hur andra församlingar som kommit längre har gjort, ta del av nya forskningsrön samt samtala med övriga personalen och förtroendevalda om vad som kan göras. Miljöarbetet är ett kontinuerligt arbete där förbättringar hela tiden görs och där vi aldrig blir helt klara.

Miljögruppen har ansvar för att göra en intern uppföljning en gång per år under våren som ska vara dokumenterad i mars. I den interna uppföljningen går gruppen igenom delmål och åtgärdsprogram, utbildningsbehov och ändrade miljourutiner.

Rutin för lagefterlevnad

Kyrkoherden är ytterst ansvarig för att det finns en rutin för uppföljning av lagefterlevnaden. Miljösamordnaren håller sig ajour med eventuell ny lagstiftning och nya förordningar via hållbarhetsportalen på nationell nivå där laglista finns. Miljögruppen går sedan igenom laglistan, kompletterar de som inte är relevanta och uppdaterar så att det är rätt beteckningar. Denna genomgång sker i februari så att den är klar innan den interna uppföljningen /externa redovisningen.

Miljösamordnare

Miljösamordnaren är sammankallande och har ansvar för att leda arbetet framåt samt att sammanställa dokument och information.

Miljösamordnaren ska se till att de texter som författas och sammanställs har "täckning" i verkligheten. Det får inte bli fina ord utan verklighetsanknytning.

Miljösamordnaren är ansvarig för att informera nyanställda och nya förtroendevalda om miljöarbetet. Då presenteras vision, policy, övergripande mål och delmål och de rutiner som berör personens arbetsuppgifter.

Rutiner för mål

Miljösamordnaren har ansvar för att dokumentera de idéer till nya mål som uppkommer under året så att de inte glöms bort.

Miljösamordnaren skall leda och dokumentera den interna uppföljningen av miljöarbetet som genomförs varje år. Den skall också informera övrig personal om slutsatserna i uppföljningen.

Miljösamordnaren skall årligen informera kyrkorådet om den interna uppföljningen samt om de nya delmål som beslutats så att dessa vid behov kan införas i budgeten.

Rutiner för uppföljning av de betydande miljöaspekterna

De betydande miljöaspekterna identifieras genom miljöaspektsregistret som upprättas varje år. Miljösamordnaren har ansvaret för att de mest betydande miljöaspekterna förbättras när miljögruppen bestämmer nya delmål.

Delmålsansvarigas arbete och uppgifter

Delmålsansvariga är ansvariga för att utföra delmålen enligt åtgärdsprogrammet. Om delmålen inte har uppfyllts helt ska delmålsansvariga meddela den verksamhetsansvarige och miljögruppen om vilka åtgärder som genomförts.

Verksamhetsansvariga

Det finns lika många verksamhetsansvariga som verksamhetsområden och de är i vår församling bestående av både personal som redan är med i miljögruppen och av annan personal.

Verksamhetsansvarige ska ge förslag på delmål och åtgärder till miljögruppen för sitt verksamhetsområde.

Verksamhetsansvariga ska se till att delmålen för sitt verksamhetsområde blir genomförda.

Verksamhetsansvariga ska meddela den miljösamordnaren om vad som genomförts inför den interna uppföljningen som sker i mars.

Verksamhetsansvariga ska se till att de anställda inom sitt verksamhetsområde har tillräcklig kunskap för att utföra sina arbetsuppgifter på det miljömässigt bästa sättet. Om inte skall verksamhetsansvarige meddela miljögruppen så att de kan anordna utbildning/ar. Om det blir nya eller ändrade rutiner inom ett område ska den verksamhetsansvarige godkänna dessa.

Information

Information om vårt arbete med hållbar utveckling sker genom vår församlingstidning Glöd, där vi kan berätta om något för allmänheten särskilt intressant delmål, via informationskvällar för ideella medarbetare och övriga församlingsbor, genom att miljösamordnaren besöker olika verksamhetsgrupper och via hemsidan, där hela dokumentet för vårt hållbarhetsarbete finns. Personal och kyrkoråd informeras om resultatet av den interna uppföljningen minst en gång om året.

Verksamhetsstyrning -rutiner för hela arbetet med ledningssystemet

Arbetet med miljödiplomeringen följer resten av arbetet i församlingen genom att den interna uppföljningen görs och dokumenteras samtidigt som verksamhetsberättelserna skrivs.

Den interna uppföljningen av miljödiplomeringen för året som varit skrivs således i början av påföljande år för att vara klar i mars. Dokumentet skall godkännas av kyrkorådet. Det är miljösamordnaren som dokumenterar den interna uppföljningen.

Den interna uppföljningen ska beskriva vilka delar som har genomförts, hur det har gått och hur väl delmålen har uppfyllts. Enligt samma tidscykel skall nya delmål till nästa fas i diplomeringen tas fram av miljögruppen under våren så att, om det behövs, nödvändiga aktiviteter kan tas med i budgetarbetet under höst/vinter.

Verksamhetsområden med nulägesanalys och delmål

Pastoral verksamhet

Övergripande mål	Vårt hållbarhetsarbete ska vara känt bland alla som möts i församlingen och vi sprider hopp och engagemang om en hållbar framtid både socialt och ekologiskt.
Nulägesbeskrivning (utförd mars 2022)	<p>Tidigare år har kyrkorådet varit mer informerad om miljögruppens arbete då miljösamordnare Anna SL deltagit i möten. Vår församlingsinstruktion är uttalat integrerad med miljöarbetet, däremot kan verksamhetsplanerna bli bättre.</p> <p>För två år sedan åkte tre personal på en kurs i ekoteologi men sen kom Corona och vi hann inte förmedla vidare den inhämtade kunskapen.</p> <p>Undervisningstillfällena för hela personalen har alltid innehållit en del om sambandet men det bör förstärkas.</p> <p>Ofta kommer sambandet mellan kristen tro och hållbar utveckling till uttryck i gudstjänsten genom förböner och predikan, samt att vi har ett solidariskt altarbord som numera är infört i sin helhet. När barnen skriver förböner blir det alltid synligt. Angående temagudstjänster så har vi haft speciella djurgudstjänster, andakter i samband med pilgrimsvandring och miljöandakter i samband med <i>Earth Hour</i> och retreatar.</p> <p>Vi tar numera upp kollekt till WWF fem gånger om året.</p> <p>Diakoni: Vi tycker inte att sambandet mellan hållbar utveckling och kristen tro kommer till uttryck. Vi har tidigare samarbetat med olika organisationer men inte längre. Våldigt många personer som kommer till oss för arbetsträning, olika sorters praktik och samhällstjänst, de får ta del av vårt miljö/klimatarbete. Vi har inte haft någon verksamhet som gynnar möten mellan äldre och yngre. Fredagsmys lades ner då diakon Micke slutade. Vi anser att vi arbetar för ett mer hållbart konsumtions -och livsstilmönster.</p> <p>Undervisning: Vi anser att vi jobbar ganska mycket med hållbar utveckling inom undervisning men kan alltid bli bättre/göra mer. Konfirmander och barnklubbar har en eller flera träffar som behandlar hållbarhet. Sommarkollet kommer en dag till trädgården och jobbar med/lär sig om biologisk mångfald och/eller trädgården. Vi behöver utbilda oss i sambandet mellan kristen tro och hållbarhet. Vi ställer ej miljökrav på kurs/konferensanläggningar ännu.</p>

Delmål	Sprida hopp till församlingsbor och skapa hållbara människor
Åtgärdsprogram	<ol style="list-style-type: none"> 1. All personal ska få en utbildnings/inspirationsdag 2. Livsviktigt föreläsningarna VT 2022 ska behandla Hållbarhet och Klimatpsykologi 3. Utveckla flera öppna mötesplatser 4. Starta en verksamhet för förskolebarn med naturtema 5. Barn med på miljögruppsträffar en gång per termin 6. Läsa motioner med hållbarhetsperspektiv som skrivs till kyrkomötet 7. Utomhuskonsert med barnkörer i altarodlingen
Ansvarig	<ol style="list-style-type: none"> 1. Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström 2. Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström 3. Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström 4. Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström 5. Pedagog Ida Fransson 6. Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström 7. Musikpedagog Cecilia Eriksson
Tidsplan	<ol style="list-style-type: none"> 1. Under 2022 KLART 2. Under 2022 KLART 3. Under 2022 KLART 4. Under 2022 KLART 5. Vår 2023 EJ GENOMFÖRT 6. Under 2022 KLART 7. April/maj 2022 EJ GENOMFÖRT
Uppföljning	Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2023.

Förvaltning och ekonomi

Övergripande mål	Vi förvaltar våra pengar på det miljömässigt bästa sättet. Vi kan mäta de förändringar vårt ändrade miljöarbete ger upphov till. Vid beslut angående förändringar viktas de miljömässiga fördelarna högre än de ekonomiska perspektiven.
Nulägesbeskrivning (utförd mars 2022)	Vi har inte själva utrett hur våra placeringar påverkar människor och miljö eftersom vi följer Kyrkokansliets placeringspolicy. Vi gör ett Grönt bokslut men har ej undersökt hur det gör samhällsnytta. Vi redovisar inte ett socialt bokslut men i våra verksamhetsberättelser och i Miljöaspektsregistret redovisas vårt ansvarstagande i närsamhället. Vi har inte tillräckligt med kunskap om cirkulär ekonomi för att veta om huruvida vi stöder sådana projekt.
Delmål	<ol style="list-style-type: none">1. Att undersöka hur våra placeringar står sig med Mornings star sustainability rating.2. Att förvaltningsgruppen går någon utbildning om Grönt bokslut/ Klimatbokslut.
Ansvarig	<ol style="list-style-type: none">1. Ekonom Per Sandberg2. Ekonom Per Sandberg
Tidsplan	<ol style="list-style-type: none">1. Under 2022 KLART2. Under 2022 KLART
Uppföljning	Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2023.

Byggnader

Övergripande mål	Våra byggnader har minsta möjliga klimatpåverkan. Vi anammar ny teknik om den är bättre för miljön.
Nulägesbeskrivning (utförd april 2022)	<p>Vi har gjort en fastighetsinventering 2019 och det kommer att göras en ny i samband med lokalförsörjningsplanen 2022. Personalen utbildas kontinuerligt i energi och miljöfrågor. Vi försöker hålla oss uppdaterade med kurser och att gå igenom skötsel med de externa företag som sköter ventilation, värme etc. Vi har inte utsett en energiansvarig. Vi har gjort en energiinventering för ett antal år sedan med föreningen Etik&Energi men det kan vara läge att ta hit en energikonsult igen. Vi följer endast upp energianvändningen årsvis i resultatrapporterna till nationell nivå. Vi gör regelbunden service och underhåll; vi har avtal med externa firmor. Angående drifts- och underhållsinformation skulle de kunna vara mer lättförståeliga och vi vill skicka vaktmästare på utbildning framöver.</p> <p>I Frustuna kyrka styr vi uppvärmningen utifrån relativ luftfuktighet och temperatur. De två andra värms bara upp då de ska användas. Vi genomför obligatorisk ventilationskontroll genom extern firma. Vi har tilläggsisolerat där det är möjligt, i Tingshuset och Prästgården. Vi har tätat fönster och dörrar där det är antikvariskt möjligt.</p> <p>Vi har valt miljömärkt el (Bra miljöval) och installerat egen solcellsanläggning som i nuläget ger oss ca 20% av vår el. Hittills har vi inriktat oss på att byta ut fossildrivna apparater och att anlägga solcellspaneler. Vi har ny fjärrvärmväxlare på Tingshuset from aug 2020. Vi mäter hur mycket kommunalt vatten vi använder men ej på vårt bevattningsvatten som tas från Frösjön (och Klämningen). Vi har inga rutiner för att upptäcka läckor; vi kollar inte mätarna.</p> <p>Vi har snålspolande kranar i Tingshuset men vi har inte börjat byta ut fungerande kranar. I Prästgården tar vi hand om dagvattnet lokalt. I Tingshuset går det ner i det kommunala dagvattensystemet. Vi använder inte dagvatten för bevattning.</p> <p>Vi har inte urinseparering.</p> <p>Vi gör en konsekvensbedömning innan vi ska bygga ny/om eller tillbyggnad.</p>
Delmål	Minska vår elförbrukning samt öka vår egen produktion av solet.

Åtgärdsprogram	<ol style="list-style-type: none"> 1. Projektera en mindre solcellspark bakom Torsåkers församlingshem 2. Redudansfunktion genom batterier- inhämta kunskap 3. Justera ventilation, uppvärmning och belysning 4. Genomföra två graders sänkt temperatur i Frustuna och kallställa Torsåker och Kattnäs kyrka.
Ansvarig	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kanslichef Ulrika Rix 2. Kanslichef Ulrika Rix 3. Kanslichef Ulrika Rix 4. Kyrkogårdsvaktmästare Angelika Karlsson
Tidsplan	<ol style="list-style-type: none"> 1. Under 2022 KLART 2. Under 2022 KLART 3. Under 2022 KLART 4. Under 2022 KLART
Uppföljning	Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2023.

Varor och tjänster

Övergripande mål	Vi är noggranna när det gäller våra inköp så att de blir de miljömässigt bästa. Vi inventerar det vi redan har innan vi köper nytt. Vi arbetar aktivt mot matsvinnet.
Nulägesbeskrivning (utförd feb 2022)	<p>Vi har inte gjort en förteckning över alla varor och tjänster vi köper men det finns att få fram om man vill. Vi har inte formulerat en inköspolicy som styr våra inköp. Vi har en inköspolicy över matvaror och mat som vi ska bjuda på.</p> <p>Vi brukar återanvända möbler men försöker också få en så god arbetsmiljö som möjligt och därför måste vi ibland köpa nytt tex kontorsstolar. Vi prioriterar elmaskiner framför fossildrivna.</p> <p>Vi kan bli bättre på att ställa miljökrav vid inköp av möbler.</p> <p>Vi väljer alltid GOTS-märkta bomullskläder. Vi behöver dock köpa flamskyddade och reflekterande kläder. Vi har också textilier som behöver kemtvättas; tex gångmattorna i kyrkorna.</p> <p>Vi köper alltid LED-lampor.</p> <p>Vi ställer alltid miljökrav vid upphandling av kontorsmaskiner då vi följer Svenska kyrkans ramavtal. Vi återvinner elektronik på ett ansvarsfullt sätt.</p> <p>Vi har ställt in våra datorer så att energisparfunktionen är aktiverad men vi brukar inte stänga av maskinerna när de inte används. Vi använder dubbelsidig kopiering som standard.</p> <p>Vi har ej något program för att minska vår papperskonsumtion men mäter hur mycket papper vi köper in. Vi har ställt om till digital arkivering eller i arkivkartonger. Vi köper inte kontorsmaterial i PVC-plast. Vi köper endast miljömärkt papper. Vi anlitar endast Svanen-märkta tryckerier.</p> <p>Vi återanvänder våra tonerkassetter.</p>
Delmål	<ol style="list-style-type: none"> 1. Skapa en inköspolicy över alla inköp. 2. Upprätta en rangordning angående inköp. Vad som är viktigast att tänka på. 3. Hitta alternativ till köttkorv på familjemässor.
Ansvarig	<ol style="list-style-type: none"> 1. Miljösamordnare Anna Sánchez-Lindström 2. Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström 3. Vårdinna Ing-Marie Andersson
Tidsplan	<ol style="list-style-type: none"> 1. Under 2022 KLART 2. Under 2022 KLART 3. Under 2022 KLART
Uppföljning	Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2023.

Kemikalier och avfall

Övergripande mål	Vår avfallshantering är den bästa som finns att tillgå och den fortsätter att utvecklas och förändras. Vi köper så lite av miljöfarliga kemikalier som möjligt och de hanteras på rätt sätt i alla led. Vi minskar vår resursförbrukning genom att ta hand om och reparera det vi redan äger och återanvänder det som är möjligt. Vi följer aktuell lagstiftning vid hantering av kemikalier och farligt avfall.
Nulägesanalys (utförd mars 2022)	<p>Vi hanterar och förvarar våra kemikalier enligt de lagar och anvisningar som finns men vi behöver uppdatera vårt kemikalieregister. Vi använder oss av Chemgroups tjänst för kemikalieregister och säkerhetsdatablad men vi behöver gå igenom vilka kemikalier som är nyinköpta och ännu ej inlagda i registret. Vi behöver också bli bättre på att följa försiktighetsprincipen och substitutionsprincipen vid inköp.</p> <p>Vi använder sådana städmetoder som påverkar miljön så lite som möjligt; vår värdinna har gått kurs i det.</p> <p>Vi samlar in vårt farliga avfall och ställer det i vårt avfallsskåp där Suez sköter hämtning och inregistrering till Naturvårdsverket.</p> <p>Vi kan bli bättre på att sopsortera, kanske behövs mer instruktioner? Vi komposterar all vårt organiska matavfall.</p>
Delmål	Minska vår resursförbrukning samt att använda det vi har/ använda återvunnet material.
Åtgärdsprogram	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uppdatera kemikalieregistret med riskbedömningar. 2. Informationstillfälle angående kemikalieregistret för berörda. 3. Undersöka möjligheten att ha separata hundlatrintunnor så att vaktmästarna slipper handha och sortera ut bajspåsar. 4. Uppgradera sopsorteringen i Tingshuset med bland annat glas istället för pappmuggar till vattenautomaten samt att underlätta för sopsorteringen.
Ansvarig	<ol style="list-style-type: none"> 1. Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström 2. Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström 3. Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström 4. Värdinna Ing-Marie Andersson
Tidsplan	<ol style="list-style-type: none"> 1. Under 2023 KLART 2. Februari 2023 KLART 3. Oktober 2022 – EJ GENOMFÖRT 4. April 2022 KLART
Uppföljning	Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2023.

Kyrkogård och markanläggningar

<p>Övergripande mål</p>	<p>Vi arbetar med att öka den biologiska mångfalden på all mark på och omkring kyrkogården. Våra inköp till skötsel av all yta, inklusive skötselgravar, sker på det miljömässigt bästa sättet. Vi tar hand om eller förädlar frukt, bär och grönsaker vi får på vår mark.</p>
<p>Nulägesanalys (utförd dec 2022, kommentar: nulägesanalysen hanns inte göras innan säsongen startade men delmål hade diskuterats)</p>	<p>Vi arbetar för att främja den biologiska mångfalden men vi har inte försökt minska de hårdgjorda ytorna eftersom vi behöver de vi har. Däremot har vi detta år anlagt en blomsteråker som ska ge insekter mer pollen och nektar än förhoppningsvis den vall som växte där föregående år. Vi har inte längre ekologiska växter till våra skötselgravar däremot har de märkningen Svenskt Sigill. De gravutsmäckningar vi köper är inte komposterbara men vi har inte heller ställt de kraven. Vår grässkötsel är under utveckling eftersom det tagit några år att kalibrera och lära oss vår bevattning så att både blommor och gräs får tillräckligt med vatten. Vi har en eldriven åkgräsklippare men letar vidare efter en som även kan fungera inne på kyrkogården. Vi har valt friväxande häckar när vi planterat nytt. Det finns möjlighet att välja ett perennt alternativ till skötselgravar. Det alternativet skulle kunna marknadsföras mer. Vi ogrärensar manuellt, med hetvatten eller ogräsättika. Vi ger kyrkogårdsbesökarna möjlighet att sortera avfall i 7 olika fraktioner på ett ställe på vår största kyrkogård. Vi har inte haft samrådsmöte med begravningsbyråerna på två år men inser att vi behöver ha det för att kunna verka för mer hållbarhet; tex ställa krav på val av bränsle till transporterna och val av blommor/kransar/gravutsmäcknad. Vi behöver även informera om våra miljörekommendationer vad gäller kyrkogårdsskötsel och begravningsrutiner. Vi har inget eget krematorium, men det vi anlitar använder RME som bränsle.</p>
<p>Delmål</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Anlägga blomsteråker 2. Fler insektshotell 3. Nya fågelholkar 4. Hitta elektrisk lövsug 5. Sälja de kvarvarande bensindrivna små gräsklipparna och använda pengarna till att klimatkompensera deras framtida utsläpp. 6. Låta lampor och fasadbelysning på alla våra kyrkogårdar släckas 22.00-0600 för nattpollinerande insekter
<p>Ansvarig</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kyrkogårdsvaktmästare Angelika Karlsson 2. Trädgårdsmästare Anna Sánchez Lindström 3. Kyrkogårdsvaktmästare Angelika Karlsson 4. Kyrkogårdsvaktmästare Angelika Karlsson

	<ul style="list-style-type: none"> 5. Trädgårdsmästare Anna Sánchez Lindström 6. Kanslichef Ulrika Rix
Tidsplan	<ul style="list-style-type: none"> 1. Säsong 2022 KLART 2. Säsong 2022 KLART 3. September 2022 KLART 4. Under 2022 KLART 5. Under 2022 EJ GENOMFÖRT 6. Under 2022 KLART
Uppföljning	Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2023.

Transport och kommunikation

Övergripande mål	Våra transporter sker så miljövänligt som möjligt. Vid nyinköp av maskiner prioriteras elfordon.
Nulägesanalys (utförd mars 2022)	<p>Vi mäter vår drivmedelsförbrukning.</p> <p>Vi har succesivt bytt ut våra maskiner och fordon mot eldrivna sådana och kommer i år att nästan slutföra utfasningen med tre nya fordon. Det som därefter är kvar är alkylatbensindrivna åkgräsklippare som kommer att bytas ut när möjlighet finns. Vi har också en traktor som går på miljödiesel.</p> <p>Vi använder miljögodkända hydrauloljor.</p> <p>Vi har antagit en resepolicy.</p> <p>Vi har inte flugit på 4 år och kommer troligen inte att göra det framöver i enlighet med vår resepolicy.</p> <p>Vi ställer inga krav på de transporter som fraktar gods till och från församlingen men vi följer de nationella upphandlingarna och väljer företag utifrån den.</p> <p>Vi skickar endast utskrivna dokument två gånger per år vilka är till fullmäktiges möten.</p>
Delmål	<ol style="list-style-type: none"> 1. Påbörja mätning av elförbrukning av våra eldrivna maskiner och fordon. 2. Resepolicyn görs medveten för att användas på rätt sätt. 3. Genom KRED-mallen beräkna hur mkt allt vårt resande genererar i koldioxidsutsläpp. 4. Sunfleet- undersöka om vi kan vara med i detta . 5. Undersöka hur man kan miljöredovisa de anställdas reseräkning. 6. Nytt elfordon till kyrkogård 7. Byta ut elfordonet Skorpan med blybatteriet till ett med lithium; Skorpan 2.0 8. Undersöka marknaden för elektrisk skåpbil 9. Köpa in farmartank och upphandla HVO 100-diesel
Ansvarig	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kyrk-och kyrkogårdsvaktmästare Kenneth Nämwall 2. Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström 3. Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström 4. Kanslichef Ulrika Rix 5. Ekonom Per Sandberg 6. Kyrkogårdsvaktmästare Angelika Karlsson 7. Kyrkogårdsvaktmästare Angelika Karlsson 8. Kyrkogårdsvaktmästare Angelika Karlsson

	9. Kyrkogårdsvaktmästare Angelika Karlsson
Tidsplan	<ol style="list-style-type: none"> 1. Under 2022 KLART 2. Under 2022 KLART 3. Under 2022 KLART 4. Under 2022 EJ GENOMFÖRT 5. Januari 2023 KLART 6. Under 2022 KLART 7. Under 2022 KLART 8. April 2022 KLART 9. Under 2022 EJ GENOMFÖRT
Uppföljning	Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2023.

Kompetensbehov- vilken kompetens som behövs för en viss befattning

Person	Funktioner	Grundläggande miljö-hållbarhets utbildning	Fördjupad kunskap miljö-diplomerin g	Att samtala med barn/ungdomar	Att kommunicera framtidstro, hopp och mod	Eko teologi	Klimat-psykologi	Grönt Bokslut	Biologisk mångfald	Kemikalie-registret	Städa miljövänligt, antikvariskt rätt	Laga klimat-smart mat
	Kyrkoråd	Ja			Ja	Ja	Ja					
	Miljögruppen	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja					
Anna SL	Miljösamordnare Trädgårdsmästare	Ja	Ja	Ja	Ja	ja	Ja	Ja	Ja	Ja		
Anders	Kyrkoherde	Ja			Ja	Ja	Ja					
Ulrika	Kanslichef	Ja				Ja	Ja	Ja				
Carola	Präst	Ja		Ja	Ja	Ja	Ja					
Johanna	Präst	Ja		Ja	Ja	Ja	Ja					
Per	Ekonom	Ja			Ja		Ja	Ja				
Anna L	Koordinator	Ja			Ja	Ja	Ja					
K-H	Organist	Ja			Ja	Ja	Ja					
Cecilia	Musikpedagog	Ja		Ja	Ja	Ja	Ja					
Ida	Barn-och ungdom Pedagog	Ja		Ja	Ja	Ja	Ja					
Anna Ek	Informatör	Ja		Ja	Ja	Ja	Ja					
Monia	Kyrkvaktmästare	Ja		Ja	Ja		Ja				Ja	
Ing-Marie	Värdinna	Ja			Ja		Ja			Ja	Ja	Ja
Angelika	Arbetsledande kyrkogårdsvaktmästare	Ja			Ja		Ja		Ja	Ja		
Torbjörn	Kyrk-ock kyrkogårdsvaktmästare	Ja			Ja		Ja		Ja	Ja		
Kenneth	Kyrk-och kyrkogårdsvaktmästare	Ja			Ja		Ja		Ja	Ja		
	Säsongsanställda	Ja			Ja		Ja		Ja			
	Sommarjobbare								Ja			

Utbildningsplan för 2023 - Om resp. person behöver utbildning eller har genomfört de utbildningar som listats under kompetensbehov

Person	Funktion	Utbildningar										
		Grundläggande miljö- och hållbarhetsutbildning	Fördjupad kunskap om arbete med miljödiplomering	Att samtala med barn/ungdomar	Att kommunicera framtidstro, hopp och mod	Eko-teologi	Klimatpsykologi	Grönt bokslut	Biologisk mångfald	Kemikalieregistret	Städa Miljö-mässigt	Laga klimat-smart
Kyrkoråd	Kyrkoråd	Har genomförts			Behövs	Behövs		Behövs				
All personal		Har genomförts			Behövs	Behövs	Behövs					
Nyanställda		Alla nyanställda ska genomgå den digitala miljöutbildningen										
Anna SL			Har genomfört genom Sthlms stift under 2017-18	Behövs Fått bra tips genom framtidsfredag	Behövs	Behöver uppdateras	Har genomförts		Har genomförts	Har genomförts		
	Miljögruppen				Behövs	Behövs	Behövs	Behövs				
Anders	Kyrkoherde				Behövs							
Ulrika	Kanslichef						Har genomfö	Har genomfö				

Person	Funktion	Grundläggande miljö- och hållbarhetsutbildning	Fördjupad kunskap miljö-diplomering	Att samtala med barn/ungdomar	Att kommunicera framtids-tro, hopp och mod	Ekoteologi	Klimat-psykologi	Grönt bokslut	Biologisk mångfald	Kemikalie-registret	Städa miljö-vänligt	Laga klimat-smart
Johanna	Präst	Har genomförts		behövs	behövs	behövs	behövs					
Per	Ekonom	Har genomförts						har genomförts				
Anna L	Koordinator	Har genomförts			behövs	behövs	behövs					
K-H	Organist	Har genomförts			behövs	behövs	behövs					
Cecilia	Musikpedagog	Har genomförts		behövs	behövs	behövs	behövs					
Ida	Pedagog	Har genomförts		Fått bra tips	behövs	behövs	behövs					
Anna Ek	Informator	Har genomförts		behövs	behövs	behövs	behövs					
Monia	Kyrkvaktmästare	Har genomförts		behövs	behövs	behövs	behövs			inbokad	pågår	
Ing-Marie	Värdinna	Har genomförts			behövs	behövs	behövs			Har genomförts		Har genomförts
Angelika	Kyrkogårdsvaktmästare	Har genomförts			behövs	behövs	behövs			inbokad		
Torbjörn	Kyrk-och kyrkogårdsvaktmästare	Har genomförts			behövs	behövs	behövs			inbokad		
Kenneth	Kyrk-och kyrkogårdsvaktmästare	Har genomförts			behövs	behövs	behövs			inbokad		

Kommentar till Utbildningsplan

Miljösamordnaren Anna SL fortsätter att delta i miljösamordnarna i Stockholms stifts nätverksträffar ca fyra gånger per år. De har alltid ett utbildningsblock om miljöledningssystemet eller någon aktuell föreläsning samt kunskapsutbyte mellan samordnare. På så sätt fördjupas kunskapen om Miljödiplomering som arbetsätt.

Miljösamordnare från Strängnäs stift fortsätter att träffas.

En kurs om Grönt bokslut deltog ekonom Per Sandberg och kanslichef Ulrika Rix 2019. Dock kan den kunskapen behöva förnyas och anpassas efter vår verksamhet.

Berörda inventerar kemikalieregistret varje år då även riskbedömningar görs. Ing-Marie, Angelika och Anna SL har genomgått en grundläggande utbildning i vårt kemikaliesystem 2019. Torbjörn, Kenneth, Monia, Ing-Marie, Anna SL och Angelika är de som troligen köper kemikalier. De deltar i inventeringen under vår 2023.

Biologisk mångfald på kyrkogårdar, nyanställda som arbetar i ock kring kyrkogårdar bör informeras och då det är ett av våra fokusområden bör vi uppdatera kunskapen regelbundet. Tre trädgårdsmästare under 2022 genomgick en kurs i detta; två av dessa är kvar i organisationen.

Att städa miljömässigt och antikvariskt rätt behöver Ing-Marie, värdinna och Monia som har en ny tjänst hos oss, kyrkvaktmästare, kunna. Monia har fått ett digitalt utbildningsblock skapat av Lunds stift . Filmerna ligger på Youtube och heter Våra kyrkor. Hon har också boken "Att vårda en kyrka".

Att kommunicera framtidstro, hopp och mod, finns med på allas utbildningsplan då vi ser det som ett av kyrkans viktigaste budskap. Vi står inför stora förändringar som påverkar oss alla både existentiellt och fysiskt. Detta fortsätter vi att diskutera och försöker hitta kurser/föreläsningar om detta i nästa fas av hållbarhetsarbetet.

Ekoteologi - För att kunna vara en relevant kyrka behöver vi vara grundade i vår tro. Den manar oss att vårda skapelsen och hjälpa de svagaste. Det är av stor vikt att vi fortsätter hitta vägar att förmedla en självklarhet i att kristen tro är ekoteologisk. Finns samlat en del bra tips och filmer på Kornet om teologi och hållbarhet.

Klimatpsykologi -För att kunna vara ett stöd för människor behöver vi själva förstå de psykologiska mekanismer som påverkar miljö-och hållbarhetsarbetet. Varför gör vi ibland så lite när läget är så akut? Vad får människor att känna sig hoppfulla? Vad får människor att omvärdera sina vanor och synsätt? Vad får människors gröna ljus att lysa? Dessa frågor behöver få hjälp att besvaras psykologiskt för att miljöarbetet ska fortsätta vara framgångsrikt. Vi har haft en föreläsning om klimatpsykologi men bör göra om den på arbetstid så att fler kan få tillgång till kunskapen. Biskop Andreas Holmberg i Stockholm stift har skrivit en bok "Gud såg att det var gott; att vara människa och kyrka i klimatkrisens tid" som vi ser fram emot att läsa.

Genomförda utbildningar 2016-2022

Utbildning	Datum	Deltagare
Grundkurs Miljö, Christina Bernerus	3 mars 2016	Personal + förtroendevalda + kyrkvårdar, se sep. deltagarlista
Fortbildning för miljösamordnare- Sthlms stift	22-25 feb, 21 mars och 15 maj 2018	Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Äng istället för gräsmatta-seminarium Nordiska Trädgårdar	6 april 2016	Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Stäpp och äng- med naturen som förebild-seminarium Nordiska Trädgårdar	23 mars 2017	Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Handledarutbildning inkludering, motivation, olika funktionsvariationer	14-15 mars 2018	Värdinna Ing-Marie Andersson
Grundkurs i Hållbar Utveckling- Stockholms stift	7 nov 2018	Nyanställd personal Angelika, Torbjörn, Ninni och Beata
Grundkurs i Hållbar Utveckling – Stockholm Stift	5 mars 2018	Nyanställd personal Micke, Eric och Lotta
Hållbarhetsdag Västerås	Nov 2017	Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Nätverksträff Miljösamordnare, fokus klimatberäkningar och fastighetsregistret	27 sep 2018	Kanslichef Ulrika Rix + Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Studiebesök Kirsebergskyrkan Malmö – odling, hållbara människor +The 14th International People Plant Symposium (IPPS 2018 Sweden; om naturbaserade interventioner) 11-13 October 2018, Malmö	11-13 okt 2018	Kyrkoherde Lena Fageus + Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
DN's Klimatkväll med bl.a Greta Thunberg, Antje Jacelen, Anders Wijkman och Björn Wiman	26 nov 2018	Kyrkoherde Lena Fageus, Kanslichef Ulrika Rix, Värdinna Ing-Marie Andersson, Präst Eric Dominicus och Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Claes Hedström- ett bröd en mänsklighet	14 mars 2019	Alla i personalen + förtroendevalda
BeChange- Koldioxidbantning och klimatterapi Studiefremjandet Eskilstuna	6 lördagar 2018-19	Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Personaldag på Retuna Eskilstuna- bakom kulisserna	4 april 2019	Alla i personalen

Utbildning	Datum	Deltagare
Studieresa till Vadstena med miljösamordnare Sthlm stift	22-23 maj 2019	Anna Sánchez Lindström
Fossilfri begravningsverksamhet webinarium	22 sept 2020	Angelika Karlsson
Hur skapar vi alternativa berättelser oh visioner om framtiden- Omställningsbyrå- Omställningslunch	26 feb 20201	Anna Sánchez Lindström
Hållbar gräsomställning 2 halvdagar Acama	17-18 mars 2021	Alla vaktmästare + säsongsanställda
Kurs "Att skapa fred med jorden". Ledarkurs som mynnade ut i ett studiematerial genom Sensus, Svenska kyrkan och Medskaparna.	under 2021	Miljösamordnare Anna SL och präst Jennie Högberg
Kick-off för Klimatet genom Uppsala Stift	28 januari 2022	All personal
Hållbarhetsseminarium genom Sensus Förundran med Stefan Edman Från ord till Handling med Sveriges Interreligiösa råd Samtal om skogen	1 feb 2022, 3 februari 2022 1 mars 2022	Anna Sánchez Lindström
Att planera en hälsofrämjande utemiljö webinarium	16 mars 2022	Maja Nygren, Sophia Kloth och Anna Sánchez Lindström
Lieslätterkurs -Jan Wester	19 augusti 2022	Anna Sánchez Lindström

Bedömning av miljöriskerna

Riskanalys

1. Att ett större diesel- eller bensinläckage skulle ske. Vi köper bränslet på 200 l fat som levereras till oss.
2. Att brand skulle uppstå i någon av våra byggnader. Utsläpp av giftiga gaser. Att släckvattnet skulle hamna i Frösjön eller gå ut i grundvattnet.
3. Att vårt avlopp är så gammalt att det skulle bli läckage ut i Frösjön.
4. Att vi skulle krocka med någon av våra bilar som drivs på batterier; Kian, Humlan, Vesslan och Skorpan och att batterivätska skulle läcka ut eller att batteri skulle börja brinna. Att någon av våra batterier skulle börja brinna vid laddning.

Detta förebyggs genom att:

1. Bränsletankarna står i bränslecell med uppsamlingsmöjlighet. Vi har Aerosol om läckage har skett. Vi har även speciella mattor som ska läggas på dagvattenbrunnar om läckage har skett för att förhindra att läckan rinner iväg med dagvattnet.
2. Brandfarliga kemikalier står i ett plåtskåp. Har ett systematiskt brandskyddsarbete samt ventilationskontroller. Personal utbildas regelbundet i brandskydd. En anläggningskötarutbildning kommer alla vaktmästare att gå under vår 2023.
3. Har påbörjat en process för att ansluta oss till det kommunala avloppet; just nu väntar vi på Gnesta kommun.
4. Kör försiktigt. Lär oss mer om riskerna och laddar på säkert och avgränsat ställe. Traktorn har egen brandsläckare i hytten. Alla batterier till skötselmaskiner laddas i ett eget rum avskilt från bensin, diesel och gasolbehållare. Rummet går att stänga. Laddarna sitter på olika säkringar. Genom SBA känner alla i personalen till riskerna och vet hur vi ska agera.

Om en olycka ändå sker har vi förberett oss på detta sätt:

1. Absorbentmaterial i form av återvunnen cellulosa-ark samt Aerosol (pelletsform) finns i närheten av tankarna.
2. Finns brandsläckare, brandfilt och utrymningsplaner etc. Vi har avtal med Trygghetspartner om allt brandskyddmaterial. Personal utbildas regelbundet i brandskydd.
3. Ringer SOS- alarm och anmäler till Länsstyrelsen om att skada har skett.
4. Ringer SOS-alarm och frågar vad vi ska göra.

Förteckning över bilagor

Kopia på kyrkorådsprotokoll då ny inköspolicy beslutades samt vision, policy och övergripande mål granskades.

Inköspolicy samt Checklista som stöd vid inköp

Miljöaspektsregister

Koldioxidutsläpp vårt resande o fastigheter enl. KRED-mallen

Koldioxidutsläpp maskiner och transporter

Återvinningsstatistik 2017–2022

Intern uppföljning

Deltagare Miljöutbildning 9 feb 2023

Miljöledningssystemet; *Årshjulet*

Resepolicy

Laglista Miljö